

STENOGRAFSKE BELEŠKE

PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA
KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA.

36. REDOVNI SASTANAK PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA

KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA
DRŽAN U BEOGRADU 14. JUNA 1919. GODINE.

PRESEDAVAO:

Predsednik dr. Draža M. Pavlović.

SEKRETAR:

Dr. Ivan Krnic

Prisutni su bili sva gg. Ministri sem gg. Ministara finansija i vojnog.

Početak u 16 i tri četvrt časova.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, otvaram 36. redovni sastanak. izvolite čuti protokol prošloga sastanka.

Sekretar dr. Ivan Krnic. Čita protokol 35. redovnog sastanka.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, ima li tko šta da primeti na ovaj protokol? (Nema.) Prima li Narodno Predstavništvo pročitani protokol? (Prima.) Objavljujem, da je pročitani protokol primljen.

Izvolit, čuti molbe i žalbe.

Sekretar dr. Ivan Krnic, saopštava molbu:

a) Velike N. Mitrović, udove iz Podgorice, da joj se isplati penzija za devet godina ne primljenih;

b) zastupnika sviju umirovljenika i udova u Hrvatskoj i Slavoniji, za povišenje mirovina, ratne potpore, kao izvanredni dodatak.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: — Ove će se molbe i žalbe uputiti odboru za molbe i žalbe.

Izvolite čuti izvještaje gg. Ministara, kad misle odgovarati na interpelacije.

Sekretar dr. Ivan Krnic saopštava;

a) izvještaj g. Ministra Vojnog i Mornarice, da će na interpelaciju narodnoga poslanika o invalidu Milanu Štajnarju, Stjepanu Andrijaševiću i Vinkoti Balogi odgovoriti kad prikupi potrebne podatke;

b) Vladinog komesara, Velikog Župana Temiške i Krašovsko-severinske županije, o protestnom zboru od 8. juna, 1919. godine u Tamišvaru i rezoluciji isto zbora; ujedno izvještaj, da u Banatu vlada veliko uzbuđenje povodom vesti, da će Rumuniji ustupiti Tamišvar i oni delovi Banata, koji su naseljeni većinom našim življem, i koji bi bezuvjetno trebali da pripadnu našoj državi;

c) Ministar Unutrašnjih Dela na molbu bana Hrvatske i Slavonije, a na tužbu Ivana Mikešića, kr. poreznika u Rumi, za delo uvrede, sprovodi zahtev suda u Rumi, da se g. Nedeljković član Narodnog Predstavništva izda osudu.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: — Ovaj će se akt g. Ministra Unutrašnjih Dela uputiti odboru za izdavanje narodnih poslanika sudu.

Pre nego što predjemo na dnevni red, ima jedno usmeno pitanje g. Il'ć da postavi na Ministra Vojnog, ali gospodina Ministra Vojnog ovde nema. Vaše pitanje ne propada gospodine poslaniče, ono ostaje za drugu sednicu i gospodin Ministar Vojni će vam odgovoriti na drugoj sednici.

Živojin Zlatić: Imao bih jedno pitanje.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: G. poslanice, vi ste trebali da me obavestite pre sednice.

Živojin Zlatić: Ali ja imam pitanje na predsedništvo.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Opet ste me trebali obavestiti pre sednice i ako je pitanje na Predsedništvo.

Sad prelazimo na dnevni red. Prva tačka dnevnoga reda je drugo čitanje zakonskog predloga o punoletstvu.

Molim g. izvestioca Hanžeka da pročita zakonski predlog.

Izvestilac Dr. L. Hanžek: Čita zakon o punoletstvu.“

Član 1.

Državljanin Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca postaje punoletan kad navršši 21. godinu života.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, prima li Narodno Predstavništvo ovaj član? (Prima.) Objavljujem da je primljen.

Izvestilac dr. Ivan Hanžek čita: Izvolite čuti čl. 2.

Član 2.

Ovaj zakon staje na snagu, kad se proglašuje.

Ko je pre toga već po osobenim zakonskim propisima postao punoletan, ostaje punoletan.

Ko je već pre navršio 21. godinu života, a po dosadašnjim zakonskim propisima ne beše punoletan, postaje punoletan od dana kad ovaj zakon stane na snagu, a valjanost i pravne posledice njegovih dela, izvršene pre toga, presudjivat će se po zakonima koji su do sada važili.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Prima li Narodno Predstavništvo ovaj 2. član. (Prima.) Objavljujem da je primljen.

Izvestilac dr. Ivan Hanžek čita: Izvolite čuti dalje.

Ministru Pravde poverava se da izvrši ovaj zakon.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Prima li Narodno Predstavništvo 3. član? (Prima.) Objavljujem da je primljen.

Sad treba do pristupimo definitivnoj odluci poimeničnim glasanjem. Molim g. sekretara da počne prozivati narodne poslanike, koji će se odazivati sa „za“ i „protiv“.

Sekretar dr. Ivan Krnić proziva poslanike:

1. Adolf Ribnikar, za
2. Albert Kramer Dr., za
3. Dr. Aca Bogdanović, —
4. Aleksa Žujević, —
5. Dr. Aleksander Mijović, —
6. Dr. Aleksandar Pavičević, za
7. Dr. Aleksandar Roknić, za
8. Dr. Aleksa Stanišić, za
9. Andrija M. Protić, za
10. Andrija Radović, —
11. Andrija M. Stanić, —
12. Andrija Cvetković, —
13. Anđelko Nešić, za
14. Ante Gjukić, za
15. Dr. Ante Jagić, za
16. Dr. Ante Pavelić, za
17. Dr. Ante Tresić-Pavičić, —
18. Dr. Ante Trumbić, —
19. Dr. Antun Korošec, —
20. Antun Kristan, za
21. Antun Sušnik, —
22. Antonije Todorović, za
23. Atanasije Šarković, za
24. Antun pl. Mihalović, —
25. Ahmed Salibegović, —
26. Blaško Bajić, za
27. Dr. Bogdan Medaković, —
28. Bogdan Mihajlović, za
29. Božidar Popović, za
30. Dr. Božo Vukotić —
31. Borivoje J. Popović, za
32. Valerijan Prbičević, za
33. Vasa Bogojević, za
34. Vasa Knežević, —
35. Vasa Muačević, —
36. Dr. Velizar Janković, —
37. Dr. Velimir Deželić, —
38. Velislav M. Vulović —
39. Velislav Mihajlović, za
40. Velja Vukčević, za
41. Većeslav Wilder —
42. Vilim Bukšeg, —
43. Vitomir Korač, —
44. Vjekoslav Jelavić, —
45. Dr. Vjekoslav Kukovec, za
46. Vjekoslav Špinčić —
47. Vlada Savić, za
48. Dr. Vladimir Čaldarević, za
49. Dr. Vladimir Čorović, za
50. Dr. Vojislav Besarović, —
51. Dr. Vojislav S. Veljković —
52. Dr. Vojislav Marinković, za
53. Vojislav Šola, za
54. Dr. Gavra Manojlović, za

55. Gligorije Anastasijević, —
56. Gligorije Drakalović, za
57. Gligorije Jeftanović, —
58. Grga Tuškan, —
59. Dr. Grgur Budislav Andjelinović, za
60. Đaniilo Dimović, —
61. Fra Didak Buntić, —
62. Dimitrije Zakić, za
63. Dimitrije Mašić, —
64. Dimitrije Popadić, za
65. Dr. Dinko Puc, —
66. Dragić Mucić, za
67. Dragiša Lapčević, —
68. Dragoljub M. Božinović, za
69. Dragoljub M. Joksimović, —
70. Dr. Dragoljub Pavlović, za
71. Dragutin K. Vasić, —
72. Dr. Dragutin Lončar, —
73. Dragutin Pecić, za
74. Dušan Vasiljević, za
75. Dušan Kecmanović, —
76. Dr. Dušan Peleš, —
77. Dr. Dušan Popović, —
78. Dušan Tušanović, —
79. Djoka Ž. Bračinac, za
80. Gjorgje Zlatković, —
81. Gjorgje Nestorović, za
82. Gjorgje Pejanović, za
83. Dr. Gjuro Šurmin, —
84. Gjuro Džamonja, za
85. Dr. Edmund Lukinić, —
86. Dr. Ejub Mujezinović, za
87. Dr. Žarko Mladinović, za
88. Živan Vitolić, za
89. Dr. Živko Bertić, —
90. Dr. Živko Nježić, —
91. Dr. Živko Petričić, —
92. Dr. Živko Prodanović, —
93. Živojin A. Zlatanović, za
94. Živojin Zlatić, za
95. Živojin Rafajlović, —
96. Živojin S. Tajić, —
97. Živojin Šobić, za
98. Dr. Zdravko Kovačević, —
99. Ibrahim Sarić, za
100. Ivan Vesenjāk, za
101. Ivan Kejžar, za
102. Ivan Kovačević, —
103. Dr. Ivo Krnic, za
104. Dr. Ivan Lorković, —
105. Dr. Ivan Marja Čok, —
106. Ivan Meštrovic, —
107. Dr. Ivan N. Novak, —
108. Dr. Ivan Paleček, —
109. Ivan Peršić, za
110. Dr. Ivan Pošćić, —
111. Ivan Ribar Dr. za
112. Dr. Ivan Rikard Kraus, —
113. Dr. Ivan Švegl, —
114. Ivo Grizogono, za
115. Ivo Evetović, —
116. Ivor Štefanik, —
117. Ilija Ilić, za
118. Ilija Lumović, za
119. Ilija P. Mihajlović, za
120. Janez Brodar, za
121. Janez Stršin, za
122. Dr. Janko Šmrak, za
123. Jaša M. Prodanović, —
124. Jovo Banjanin, —
125. Jovan Šmitran, —
126. Dr. Jovan Manojlović, —
127. Dr. Jozo Sunarić, —
128. Jordan Babanović, za
129. Josip Gostinčar, —
130. Dr. Josip Lovrenčić, za
131. Josip Kopač, za
132. Josip Petejan, —
133. Josip Smodlaka, —
134. Josip Fon, za
135. Josip Hohnjec, za
136. Josif Bojinović, —
137. Josif Rajačić, —
138. Joca P. Jovanović, za
139. Joca M. Selić, —
140. Don Juraj Biankini, za
141. Kerubin Šegvić, za
142. Kosta Božić, —
143. Kosta Kujundžić, za
144. Kosta Stojanović, —
145. Kosta L. Timotijević, za
146. Krsta Gjorgjević, za
147. Krsta D. Marković, —
148. Dr. Lavoslav Hanžek, za
149. Dr. Ladislav Polić, za
150. Laza S. Popović, za
151. Dr. Lovro Pogačnik, —
152. Dr. Luka Čabrajić, za
153. Ljuba Babić Gijalski, —
154. Fra Ljubomir Galić, —
155. Dr. Maksa Rošić, —
156. Maksim Gjurković, —
157. Marinko Stanojević, za
158. Marko Daković, —
159. Marko Matanović, za
160. Marko M. Tričković, za
161. Dr. Martin Matić, —
162. Dr. Mate Drinković, za

163. Dr. Matko Laginja, za
 164. Dr. Dr. Melhior Čingrija, —
 165. Melhior Čobal, za
 166. Dr. Mehmed Zečević, —
 167. Dr. Mehmed Spaho, —
 168. Milad n Svinjarev, —
 169. Milad n Štefanović, za
 170. Dr. Milan Jojkić, —
 171. Milan Kapetanović, za
 172. Milan Marjanović, —
 173. Dr. Milan Marković, za
 174. Milan Nedeljković, za
 175. Milan Prot'ć, za
 176. Milan Rojc, —
 177. Dr. Milan Sekulić, —
 178. Milan Topalović, za
 179. Dr. Milenko Marković, za
 180. Mijo Etinger, —
 181. Milivoje Bašić, za
 182. Miloje Ž. Jovanović, za
 183. Milovan Lazarević, —
 184. Milorad Drašković, za
 185. Milorad M. Pavlović, —
 186. Miloš Trifunović, za
 187. Milutin E. Dragović, za
 188. Dr. Milutin Mažuranić, za
 189. Milutin Stanojević, za
 190. Grof Miroslav Kulmer, za
 191. Mita Gjorgjević, —
 192. Mita Klicin, za
 193. Dr. Mita Mušicki, za
 194. Dr. Mita Topolovački —
 195. Mihajlo Blagojević, —
 196. Mihajlo Ivanović, za
 197. Mihajlo V. Il'ć, za
 198. Mihajlo M. Ilić —
 199. Mihajlo Jovanović, —
 200. Mihajlo R. Radivojević, za
 201. Mihajlo Skorić, za
 202. M šo Kutuzović, —
 203. Mladen Popović, za
 204. Dr. Momčilo A. Ninčić, —
 205. Nastas Petrović, za
 206. Nikodije S. Miletić, —
 207. Dr. Nikola Winterhalter, —
 209. Nikola K. Pašić, —
 210. Dr. Nikola Subotić, —
 211. Dr. Otokar Ribar, —
 212. Dr. Dr. Pavel Pestotnik, —
 213. Paja Dragić, za
 214. Pera Jovanović, —
 215. Pera Miloradović, za
 216. Peroslav Paskijević, za
 217. Petar Vuksanović, za
 218. Dr. Radovan Marković, —
 219. Dr. Radoje Jovanović, —
 220. Radoslav Agatonović, —
 221. Ranko Obradović, za
 222. Rista Trajković, za
 223. Sava A. Bajtić, za
 224. Sava Vukojčić, za
 225. Dr. Savo Ljubibrat'ć, —
 226. Sali-beg Rasovac, —
 227. Dr. Svetislav Popović, —
 228. Svetozar K. Gjorgjević, za
 229. Svetozar Pribičević, —
 230. Dr. Svetozar Rittig, —
 231. Svetozar Hadžić, za
 232. Serafin Krstić, za
 233. Serafin Popović, za
 234. Sima Eraković, —
 235. Sima Perić, —
 236. Dr. Slavko Miletić, za
 237. Slavko Hënč, —
 238. Sreten V. Kojić, za
 239. Dr. Srdjan Bud'savljević, —
 240. Don Stanko Banić, za
 241. Stanko Pavičević, za
 242. Dr. Stanojlo Vukčević, —
 243. Dr. Stevan Simeonović-Čokić za
 244. Dr. Stipan Vojnić-Tunić, —
 245. Dr. Stjepan Kufrić, za
 246. Dr. Stjepan Srkulj —
 247. Stojan Kost'ć —
 248. Stojan M. Protić, —
 249. Stojan D. Ribarac, —
 250. Suljaga Saliagić, za
 251. Temko Popović, za
 252. Tihomir D. Drašković, za
 253. Tihomir Konstantnović, za
 254. Todor Božović, za
 255. Todor Stanković, za
 256. Toma Popović, za
 257. Trifko Žugić, za
 258. Dr. Tugomir Alaupović, za
 259. Dr. Uroš Krulj, za
 261. Fran Boglar, za
 260. Uroš Lomović, za
 262. Fran Grafenauer, —
 269. Dr. Halig-beg Hrasnica, —
 263. Fran Pišek, —
 264. Dr. Fran Šaubah, za
 265. Dr. Franjo Janković, za
 266. Dr. Franjo Novak, —
 267. Dr. Franjo Poljak, za
 268. Franjo Smodej, —
 270. Hamid Hadž. Syrzo. —
 271. Dr. Henrik Krizman, za

272. Husnija Gjumrukdžić. —
 273. Cezar Akačić, za
 274. Čeda Gagić, za
 275. Čeda A. Kostić, za
 276. Šeftija Gluhić, za
 277. Šerif Bajram, —
 278. Šukrija Kurtović —

(Posle glasanja).

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: — Gospodo, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 147 poslanika, i svi su glasali za.

Prema tome, i na drugom čitanju ovaj zakonski predlog definitivno je primljen.

Sad prelazimo na drugu tačku dnevnoga reda. To je pretres odborskog izveštaja zakona o državljanstvu.

Pozivan g. izvjestioca da zauzme svoje mesto.

Izvestilac dr. Žarko Miladinović: Gospodo poslanici, Odbor za Pregled predloga zakonskog o državljanstvu, podneo je izveštaj o svome radu, te ja kao izvestilac iznosim u ime odbora ovo:

Odboru je lebdelo pred očima prilikom pretresa ovog predloga zakonskog, da prosudi državljanstvo sa gledišta modernog, te je video, da se u vladinom predložu vodilo računa o tome, da državljani ili ličnosti, koje pripadaju jednoj državi, jesu upravo državljani, (citoyens), a ne podanici (sujets). Nekada se to drukčije smatralo. Vodilo se računa samo o tome, da su pojedine ličnosti u državi podložne državi. Imala se na umu samo vladavina, vladavina na jednoj strani, i oni nad kojima se vlada, na drugoj strani. Prema tome, govorilo se uvek o podanstvu i podanicima, dok je modernije shvatanje uvidelo, da ovo nisu ličnosti samo kao podanici, nego da su državljani, a to znači, da te ličnosti imaju izvesna subjektivna javna prava, a to će reći, da državljani odnosno ličnosti, koje pripadaju jednoj državi, imaju izvesne javno-pravne zahteve prema državi i da imaju i učestvovanje u državnoj upravi. Razume se, da je neposredno odlučivanje u upravi nemoguće izvesti, ali svakako se teži, da se što više tome približi. No i ako nema posrednog upravljanja narodnog, to svakako narod, pa dakle ličnosti, koje pripadaju jednoj državi, imaju prava da odlučuju pri glasanju, pri izboru, i da vode računa o narodnim interesima, odnosno da glasaju onamo i za one ličnosti, u koje imaju poverenja, da će narodne interese štititi.

Prema tome, odbor za pregled zakonskog nacrtu za državljanstvo složio se s Predlogom vladinim u tome, da se ovde radi o državljanstvu, a

ne o podanstvu, te u tome pogledu nije imao nikakvih primedaba.

Ovaj odbor, što se tiče odredjivanja državljanstva u našoj državi, imao je pred očima princip samoodredjivanja, princip koji je naročito naglašen i usvojen u novije vreme, a naročito sada pri svršetku rata, i osobito na konferenciji mira. I polazeći s toga stanovišta odbor je uvažio u ovom predložu vladinom, da se strancima ili zavičajnicima i pripadnicima naše države, koji su tuđe narodnosti, dade t. zv. pravo opcije. To pravo možda nije sasvim u smislu međunarodnog prava, to jest što se tiče onih gradjana, koji nisu pripadali drugoj državi nego su se doselili kod nas.

Ali pravo opcije može da postoji u pravnom smislu u pogledu podanika naše države, koji su pripadali Ugarskoj i imaju kuda da ontiraju u pravom smislu te reči, to jest da se vrata u domovinu, kojoj su pripadali pre nego što je teritorija, na kojoj su sada pripadala našoj državi.

Drug državljani ili pripadnici naše Kraljevine a tuđinske narodnosti, kao što su oni koji su se naselili u Sremu, Hrvatskoj, Slavoniji i Bosni, nemaju u pravom smislu reči državu, kojoj su pripadali te koju bi mogli optirati. Ali ovde se uzelo u glavnom gledište, da oni mogu optirati onu državu, koja njihovoj narodnosti pripada. Dakle, Nemci ne mogu optirati Nemačku Austriju ili nemačku državu t. j. Nemačku. Ali Rumuni bi mogli, da pripadnu Rumuniji, odnosno da se onamo isele. Dakle tu se svakako vladin predlog rukovodio sa širokogrudošću, da treba dopustiti svakom od onih narodnosti, koje nama ne pripadaju, da mogu izabrati po volj državu, u koju hoće da se isele, državu koja je njihove narodnosti. Njih niko silom ne tera, ali im se daje sloboda da biraju i da izaberu ono, što možda njihovom srcu godi i da se onamo i isele, jer razume se, ako optiraju, ne mogu ovde ostate, a to opet nije nepravda, nego logična konzekvencija njihovog postupka, njihove odluke. Odbor se u tom pogledu složio sa shvatanjem predložena nacrtu zakonskog, pa je pošao nešto dalje, jer mesto jedne godine, koja je bila odredjena za opciju, stavio je rok od dve godine, imajući naročito nameru, da onu širokogrudost još pojača i da pokaže, da se ne traži da baš za godinu dana moraju pojedinci tuđinske narodnosti, da se reše, da li hoće da ostanu kod nas ili da idu, nego im se daju dve godine.

Bilo je mišljenja, da im se dade i duži rok, no usvojen je rok od dve godine. Ja sam hteo samo da naglasim što je rukovodilo odbor, kad je ovaj rok produžio a to je, da je odbor imao baš naročitu nameru da pokaže koliko u ovom novom dobu

slobode poštuje slobodu drugih narodnosti, koje se nalaze na našem teritoriju, kada im dopušta da slobodno odluče, kako oni žele. Odbor je učinio i neku razliku u pogledu naseobina, pa pošto se i vlada složila s odborom, to je onda mesto člana drugog stavka 2, došao 3, 4, 5, 6, član i tu je napravljena razlika između naseljenja pre 1. juna 1871. i onih koji su izvršene posle toga roka. Što je rukovodilo tu odbor? Rukovodilo ga je to, što je tih godina otpočelo razvojačenje nekadašnje vojne krajine, kada su mnoge zadruge naše, naročito u Bačkoj Šajkačkoj i inače silom razdružene. One su upravo naterane, da se razdele i razdruže, i tada su nastupile velike parnice, zbog kojih su mnoge zadruge poispropadale, a strani elemenat je pokupovao zadružna imanja, razume se potpomagan od državne vlasti nama neprijateljske. Tada je ta invazija stranog elementa počela da jača, a to t'm lakše, što je bilo naseobina i pre toga. Zna se da je to naseljavanje počelo pod Karlom VI., da je to Pomagala Marija Terezija i Josip II., a zna se i to, koliko je tome stranom elementu od strane države davano. Država je davala tome elementu ili gradju ili gotovu kuću. zemlju zasejanu ili usev, novac i stoku. Jednom rečju, sve što je jednom zemljoradniku potrebno, a to sve za to da pomogne taj elemenat na štetu našeg elementa, da bi naš elemenat pot snula i postepno naselila svoj elemenat računajući s time, da će jednom moći kazati: „Tu smo mi naseljeni i tu nema niko drugi ništa više da traži.“ Medjutim, žilavost našeg naroda učinila je, da se naš narod usprkos svih tih opasnosti i najezde održao i dočeka delo oslobodjenja zajedno s nama. (Odatle se vidi, da jedan narod, koji ima u sebi moralne i duševne snage može da izdrži i neravnu borbu prema jednoj velikoj sili, kao što je bila državna sila u Austro-Ugarskoj.

To sam izneo, jer sam hteo da pokažem, zašto je odbor uzeo za granicu godinu 1871., te je udesio za one naseobine, koje su nastale pre godine 1871. da mogu da u roku od dve godine optiraju koju drugu državu, dok je za ove druge t. j. poznije naseobine ustanovljeno, da svaki pojedinu mora tražiti državljanstvo, ako želi, da postane naš državljanin. Ako prodje rok za optiranje, a ne optira onaj koji ima Pravo da optira, taj će da oстане naš državljanin, dok kod naseljenih posle 1. januara 1871. mora svaki tražiti državljanstvo, ako želi, da bude naš državljanin; razume se, to će sve ići svojim putem i tada će se o svakoj molbi posebno raspravljati i rešavati

Iz svega ovoga izlazi, da smo bili skrupulozni, da smo naročito vodili računa o našim pri-

likama u državi, a i o prilikama u drugim državama. Meni j poznato, da se u Austro-Ugarskoj u ovom pogledu malo drukčije postupalo. Pre neki dan dobio sam pismo od jednog svog poznanika i rodjaka, advokata, u kome mi javlja, da je pozvat od strane vlasti, da se do 30. juna izjasni, da li će biti austrijski podanik ili će se iseliti, pa ako se do tog doba ne iseli, mora da se izjasni da je Nemač, jer će inače morati odmah da napusti austrijsku teritoriju. Dakle velika je razlika između našeg Postupanja i onoga kako Nemci postupaju u Austriji. Ja znam, da je već bilo mnogo govora o toj skrupuloznosti našoj i da se vodilo mnogo računa o osetljivosti naspram inostranstva, a i ovaj zakonski predlog pokazuje, da smo mi vrlo velike dobričine i da imamo i suviše pažnje i osetljivosti prema onima, koji nas nisu ničim zadužili, upravo nisu nas dobrim nego samo rdjavim delima zadužili. Ali mi prelazimo preko toga i pokazujemo se, da smo i na delu, a ne samo na rečima pristalice slobode (Odobranje).

U ovom zakonskom nacrtu govori se o državljanstvu, kako se ono dobiva i tko će sve moći dobiti naše državljanstvo. Razlika je pravljena između naših Srba, Hrvata i Slovenaca, koji su već tu i onih, koji će da se nasele. To je s jedne strane, a s druge strane između pripadnika i žvlja, koji nisu naše narodnosti. I onda se pravi razlika: da li su se naselili ranije od 1871. god. ili docnije, kako je već rečeno. Inače reč je u tome zakonu o tome, kako se stiče državljanstvo a i o onim uvetima pod kojima se gubi državljanstvo. Sem toga došao je jedan novi paragraf, kojeg nije bilo u zakonskom Predlogu, koji je vlada podnela, a to je onaj paragraf, u kome se govori o zavičajnosti. On govori naročito o licima, koja dobijaju državljanstvo po članu 3., 10 t. 3., 11., 12. i 13. i stiču zavičajno pravo u onoj opštini, gde su se naselili. To je zgodno, da se vidi da je državljanstvo u vezi i sa zavičajnim pravom.

Kao što pokazuje sve, ovo što sam izneo, ovde u glavnom ne može biti prigovora podnesenom zakonskom predlogu, koji je u nekoliko preinačen primjedbama odbora, koji je izabran da ga prouči. Da li će se u pojedinostima učiniti kakvi prigovori, dakako da o tome ne može ovde biti govora, jer je ovo samo rasprava uopšte, generalna. Svakako da je i odbor vodio računa o tome, da predlog bude što potpuniji. Zbog toga je i došlo do toga, da je na mesto drugoga stava 2. člana došao nov drugi član i ostala 4 člana, a došao je i član 20. kao nov, kojeg nije bilo u podnetom zakonskom predlogu, a što je napred već spomenuto.

Pošto stvar tako stoji, ja držim, da je potpuno opravičano, kada je odbor za pregled ovog zakonskog nacрта odlučio, da podnese predlog ovom Predstavništvu, da se ovako izmenjen i doteran zakonski predlog uzme za podlogu specijalne debate. Ja molim Narodno Predstavništvo, da ovaj predlog i usvoji.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima narodni poslanik Kristan.

Poslanec Anton Kristan: Gospodje! V razpravi imamo zakon o pripadništvu k naši državi, o državljanstvu v kraljestvu Srbov, Hrvatov in Slovencev. Če pregledamo prvi osnutek, ki ga je predložil minister za konstituanto, in če pogledamo tudi poročilo, ki ga je tozadevni odbor na temelju revizije predloženega zakona podal Narodnemu predstavništvu, vidimo, da je odbor sam črtal marsikaj in izpremenil, kar je minister zamislil v svojem prvem elaboratu. Ali zdi se mi, da je zakon tudi v obliki, kakor jo nam predlaga odbor, tak, da ga ni mogoče popolnoma sprejeti, in sicer iz več razlogov.

Mi, oziroma država Srbov, Hrvatov in Slovencev, ne bomo enotna narodna država, to se pravi: v naši državi ne bodo samo Slovenci, Hrvatje in Srbi. Z ozirom na končno odločitev o mejah naše države bo v našo državo prišlo tudi precejšnje število Pripadnikov recimo nemške, madžarske, bulgarske rumunske in mogoče celo italijanske narodnosti. Imamo pa tudi v tej državi rekel bi v notranjosti države same, državljanje, ki niso naše narodnosti. Vzemimo na pr. samo kočevski otok. Tu so precizno opredeljeni okrajji, v katerih žive državljanje, ki ne govore v našem jeziku in ki so tuje narodnosti. To kar imamo na Kočevskem, je tudi na Hrvaškem, je blizu Zemunu, v Rumi, Ošjeku itd. Isto se najde tudi v Banatu, v prav mnogih mestih in vaseh. Zato se mi zde mnoge določbe v tem zakonu trašne. Člen 6. ki ga je že predložil odbor, pravi na pr., da oni državljanje, ki so po 1871. l. dobili pripadnost — zavlačajnost — lahko prosijo, da se jim da državljanstvo države Srbov, Hrvatov in Slovencev, toda če se njihovo državljanstvo oziroma njihova prijava ne sprejme, so celo dolžni „biče im dužnost“, da se iselijo iz kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev. Odločba o tem je na pripuščena popolnoma prosti volji one oblasti, ki odloča o podelitvi državljanstva, to je ministrstvo notranjih del, tako da ljudje, ki žive že 50 let v naši državi, sploh ne vedo, oziroma bodo do odločitve v dvomu, ali bodo naši državljanje ali ne. Če bo vlada dobre volje, ali če bodo politične razmere

take, da se bo teh „tujcev“ potrebovalo, bodo, če ne, pa ne. Mislim, da je ta določba pretrda in da tudi ni v interesu naše države.

Jaz bi opozoril gospode na sledeče. Te dni je bila deputacija slovenske deželne vlade v Parizu in je govorila z Wilsonom in drugimi ameriškimi uplivnimi možmi. Pri tej priliki se je konstatiralo, da so mnogi člani ameriške delegacije strašno ljuti na nas, če preganjamo tujerodne državljanje. Ko je n. pr. v Mariboru tamošnja lokalna uprava odredila, da se morajo odstraniti vsi nemški napisi raz trgovskih in podobnih firm, in se je to zaznalo v Parizu, je bila ameriška delegacija silno ljuta na tako naredbo. (Poslanec Bibnikar: „Zakaj se pa v Parizu ne razburjajo zaradi krivic v Dalmaciji, v Trstu, na Goriškem, sploh v zasedenem ozemlju?“). Ne morem pomagati; jaz konstatiram to samo radi tega, ker hočem s tem dokazati, da bodo tale določbe neugodno vplivale, če se sprejmejo.

Mi moramo biti v nacionalnem oziru spravljivi, mi ne smemo gledati, kako bi sedaj, če smo stvorili državo Srbov, Hrvatov in Slovencev, izgledali sakega tujerodnega človeka in mu oteškočali življenje, ampak moramo te ljudi k sebi pritegniti. Saj nam v državi SHS vendar ne morejo nič škodovati! Država je tu in bo menda kot taka obstojala! Ko bodo meje določene, nam ne more prav nič škodovati, če tudi govori ta ali oni državljan kak drug jezik in se priglaja h kaki tuji narodnosti. Saj vemo, da je v vsaki državi ki je tako sestavljena, kakor bo morala biti sestavljena naša država, čisto vseeno, ali je v njej nekaj pripadnikov te ali one narodnosti več ali manj. Mi socijalni demokratje smo za popolno samoodločanje narodov — kjer pa to ni mogoče, smo pa za popolno narodno enakopravnost ter proti vsakemu narodnemu nasilju! Tudi ne-socijalni demokratje, naše meščanske in kmetske stranke jugoslovenske bi morala že iz ljubezni do našega naroda biti na istem stališču. Kakor kažejo dohodki in potek prišlo mirovne konference v Parizu, bo mnogo stotisoč Slovencev in Hrvatov pod italijansko državo — od let 60-til pa imamo pod Italijo beneške Slovence. Za vse te zahtevamo narodnoktno avtonomijo in tako varstvo, ki gre manjšinim. Gospodje! Ako bi svet videl, da mi sami gremo preko teh kardinalnih določb, ki naj bi veljale v poštenem mednarodnem svetu — potem seve bo slabo sodil o nas.

Mislim, da bi morali tedaj take paragrafe tako urediti, da bi se vse krutosti črtale, da bi se odstranilo iz zakonske predloge prav vse, kar

huđo seka v meso onim, ki niso Srbi, Hrvatje ali Slovenci, a morajo in hočejo živeti v tej državi.

Mimogrede bi omenil, da napravi v predloženem zakonskem načrtu in mnogo kje drugje name čuden vtis, če se nas, ki smo se ujedinili v „državo Srbov, Hrvatov in Slovencev“ iz bivše Avstro-Ogrske, Bosne in Hercegoine, predstavlja vedno nekako kot nekaj drugega. Mi smo se ujedinili vsled lastne odločitve. Predno smo to storili, smo bili suverena država, s kojo je upravljalo Narodno Veće v Zagrebu, in ta se je združila s suvereno srbijansko državo in Črno Goro v eno celoto. Zato bi rad videl, da bi se izpustili izrazi iz uradnih dokumentov kakov bi bili mi prišli v kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev iz kakih provinc Avstro-Ogrske. Mi smo bili — povdarjam — predno smo se združili s kraljevino Srbijo, suverena država v okvirju vlade Narodnega Veća v Zagrebu.

Jaz želim, da bi se zadeva o državljanstvu uredila, da si se mi pravzaprav ne zdi tako nujna, in mislim, da ima naše Narodno predstavništvo več nujnejših poslov, ki bi jih moralo rešiti — n. pr. volilni red za konstituanto. Naravno pa sem proti temu, da bi bilo v tem zakonu toliko izjemnih določb, kolikor jih najdemo notri sedaj. Glede teh izjemnih določb bom stavil pri specialni debati potrebne izpreminjevalne predloge. Sedaj v generalni debati bi prosil samo, naj se gleda na to, da bo vplival zakon o državljanstvu pomirjevalno na razburjane duhove v državi, da bo pomagal konsolidirati to državo, da bo približal državi tiste, ki niso slovanske narodnosti, a bodo morali vsled gospodarskih in socijalnih razmer živeti v naši državi. Naj bi tvoril ta zakon nekako platformo, da bi mogli vi tujerodni elementi, pa naj bodo že Nemci al Madžari ali karkoli, vzljubiti našo državo. Če bomo pa sprejeli v zakon o državljanstvu tako trde in krute določbe, smo lahko prepričani, da bo vplivalo to precej neugodno in bodo ljudje gledali, kako bi delali nemire, ne pa, kako bi se sprijaznili z usodo, v kateri se nahajalo.

Mi ne smemo pozabiti, da moramo vsled našega gospodarskega razvoja sprejeti v našo državo Maribor, ki je vendar navsezadnje precej nemško mesto, dalje Celovec, ki je tudi precej nemški, dalje razna mesta v Banatu, Bački in Baranji, ki so znatno naseljena po Madžarih. Teh ljudi vendar ne smemo pustiti v popolni negotovosti čakati nato, ali bo ministrstvo za notranje zadeve sprejelo njihovo prošnjo za podelitev državljanstva ali ne. Pomislite na strašno negoto-

vost, v kateri se nahajalo ti ljudje — to je oni, ki so zadobili pripadnost po letu 1871. — ki so morebiti trgovci, obrtniki, delavci ali kaj drugega. Saj ne morejo niti misliti na kak svoj daljši gospodarski razvoj, ker ne vejo, ali bodo smeli ostati v državi ali ne. Po mojem mnenju je to strašno kuto, in sem že zato proti predlogu s takšnimi dolobčami, kakoršne ima. Pogrešam dalje določil, na temelju kojih bi eveltnelni priseljenci do desaj dalje zadobili naše državljanstvo itd.

Prosim, da bi se pri specialni debati odstranile krute določbe in zakon izpopolnil tako, da bi bil odmev modernih nazorov, ki vladajo med svobodnimi, naprednimi in kulturnimi ljudmi.

Predsednik Dr. Drad. M. Pavlović: — Reč ima gospodan narodni poslanik dr. Ladislav Polić.

Dr. Ladislav Polić: Prve riječi, što ih upravljam na ovaj poštovani dom, neka budu tumač naše iskrene radosti, što smo dočekali ovaj zakon o državljanstvu Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. U njemu nalazimo oživotvorenu našu ideju o jedinstvu države jedno državljanstvo jedna država! Jer jedno jedinstveno državljanstvo je najbitniji i najočitiji kriterij za jedinstvo države. Najbitniji zato, jer danas po modernom shvatanju nije država više skup ma čijih podanika, već organizovana zajednica ravnopravnih građana. Država nije ništa drugo nego korporacija naseljenoga naroda pod jednnom vrhovnom vlašću. A prastara demokratska nauka može se sažeti u ovo par reči: narod je tvorac države, te svaka vlast u državi, ma ko je vršio, dolazi od naroda.

Poznajući dakle vanrednu važnost državljanstva, naglašujem ponovo i svijesno, da smo danas potpuni pristalice jednoga državljanstva: srpsko-hrvatsko-slovenačkoga i jedne državne misli, jugoslavenske, premda smo, ili baš za to što smo nekoć bili oduševljeni pobornici hrvatske državne misli i hrvatskoga državljanstva. No danas nalazimo ostvarenje naših narodnih ideala u jedinstvenoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca.

Da uzmognemo ovu osnovu općenito oceniti, potrebno je izložiti njene osnovne misli. Ova je osnova zapravo sastavljena od dva dijela. U prvome se dijelu deklarira, ko su prvi primarni članovi ove države, ko sačinjava državni narod, koji je tvorac države, a u drugome se dijelu konstitutivnim načinom određuje, kako se taj primarni blok državljanstva umnožava time, što pristupaju sa strane novi državljani, ili se opet umanjuju time, što naši državljani izlaze iz državljanstva veze.

Prvi onaj dio o primarnom državljanstvu, to ponavljam, morao bi imati samo deklaratorni karakter, a ne konstitutivni. Deklaratorni karakter mora imati zato, jer svaka država čim nastane, mora imati državljane, pa kad nisu na okupu sva tri elementa: narod, teritorija i vlast, onda i nije nastala država, a naša je država nastala, ona postoji, ona je i priznata i ona sama po sebi onda mora imati državljane. I zato ovaj član drugi mora se stilizovati tako, da se vidi da ima deklaratorni karakter, t. j. da se ovdje obuhvate samo oni ljudi koji već imaju naše državljanstvo. Krug tih ljudi, koji su primarni naši državljani, dobro je obuhvaćen. To nije tek dobro izraženo članom drugim osnove po kojoj „državljanstvo Kraljevstva pripada onima, koji su do dana kad ovaj zakon stupi u život bili državljani Srbije i Crne Gore i onima, koji su do toga vremena bili pripadnici Bosne i Hercegovine, ili su bili članovi (zavičajnici) koje od opština u bivšoj austro-ugarskoj monarhiji, što su pripale u oblast Kraljevstva“. Odatle se vidi, da za primarno naše državljanstvo nije odlučno samo teritorijalno suverenstvo, jer ono bi obuhvatilo sva lica, koja se nalaze na našoj teritoriji bez obzira na pripadništvo, ali ne bi moglo obuhvatiti ona naša lica, koja u kritičnom času borave u inostranstvu.

Tu su u pitanju dva momenta. Jedan je teritorijalni, koji se sastoji u tome, da izvjesne teritorijalne korporacije, kao opštine, provincije ili države, dolaze u oblast naše kraljevine, a drugi je lični, personalni, koji se sastoji u tome da izvjesna lica pripadaju tim korporacijama, koje su pripale u oblast našega kraljevstva. To je sasvim jasna stvar, kad se pomisli, da moderna država nije skup atomiziranih državljana, već da se sastoji od nižih teritorijalnih korporacija, od kojih svaka ima svoju teritoriju i svaka ima svoje pripadnike.

Moram reći, da je osnovno načelo ove osnove, kakvo sadržava član 2., vrlo spretno odabrano, samo što su puštena iz vida dva krupna pitanja. Prvo se tiče okupiranih krajeva. Po članu 2. pripada državljanstvo zavičajnicima onih općina bivše Austro-Ugarske monarhije, što su pripale našem kraljevstvu. Za te okupirane krajeve, na žalost, sa gledišta međunarodnog prava do sada ne može se reći, da su nam konačno pripali. Ako ovaj zakon stupi na snagu prije no što ovo pitanje bude riješeno na konferenciji mira, on ne će moći obuhvatiti one ljude, koji se nalaze u tim krajevima. Neću da ulazim ovdje u neka delikatna pitanja kao o nekim plebiscitima, o kojima čitamo u raznim novinama, o nekim spornim teri-

torijama, o međunarodnoj zaštiti manjina. A kad se konferencija svrši, mi ćemo imati prilike, da sve to sredimo. Ako to pitanje zasada i ostane otvoreno, ništa ne će škoditi. Ali ima jedno drugo pitanje, koje nije tako tugaljivo, koje je dosta jednostavno i koje se može sad riješiti. U članu 2. pomišlja se na čitave opštine, a svaki zna, da će mnoge opštine biti rascepljene i jedan komad opštine pripasti kraljevstvu a drugi pripasti drugima. Dakle, trebalo je i to uzeti u obzir pa normirati i taj slučaj, ako delovi općine pripadnu nešto nama a nešto tuđinu.

Naše pristajanje uz jedinstveno državljanstvo daje nam i moralnu i političku legitimaciju da iznesemo neke nemile dojmove, što su ih i kod nas i u velikom delu naše javnosti izazvale neke formulacije ovog zakona. Da uzmemo član 2. Taj član kaže: Državljanstvo pripada onima, koji su do dana, kad ovaj zakon stupi u život bili državljani kraljevine Srbije i Crne Gore, i onima, koji su do toga vremena bili pripadnici Bosne i Hercegovine, ili su bili članovi (zavičajnici) koje od opština u bivšoj austro-ugarskoj monarhiji, što su pripadale u oblast kraljevstva“.

Pomislimo sad da ovaj zakon još nije stupio u život, dakle da do ovoga časa postoje državljani kraljevine Srbije i Crne Gore. Pomislimo sad situaciju u našem Narodnom Predstavništvu, kako ona stoji u pogledu državljanstva baš s obzirom na formulaciju ovoga člana 2. U ovom Narodnom Predstavništvu vidimo državljane kraljevine Srbije, vidimo državljane kraljevine Crne Gore i Austrijance! Svakoga, gospodo, vidimo samo ne vidimo državljane ovog kraljevstva. Kakav je ovo parlamenat Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, kad prema formulaciji člana 2. nema u njem ni jednog državljanina naše nove države! Upravo zbog toga sam upozorio, da se ovaj član 2. ima vrlo oprezno stilizirati, i to tako, da se jasno vidi da ima samo deklaratorni karakter.

Osim toga u ovom članu 2. govori se o državljanima kraljevine Srbije i Crne Gore, o pripadnicima Bosne i Hercegovine, ali Hrvatska i Slavonija gube se medju bivšim austro-ugarskim općinama.

Gospodo, ja sam više puta istakao, da mi želimo jedinstveno državljanstvo, ali tražimo, da se oda pošta našoj prošlosti. Mi tražimo, da se s obzirom na našu osamstogodišnju borbu sa Madžarima uzakoni kao istorijsko svjedočanstvo naše stanovište protiv Madžara. To jest, gospodo, mi tražimo da se ne uzakoni ono što su Madžari nama htjeli naturiti, pa da se nama naturi ugar-

sko državljanstvo. Da se to doista pokušalo, to je na najveću žalost istina, samo treba zagledati u obrazloženje ove zakonske osnove. Mi to sa velikom žalošću konstatiramo. Mi ne ćemo da ova osnova kaže: „Vi ste Hrvati u osamstogodišnjoj borbi imali pravo; vi ste vazda bili ugarski državljani. Na to mi nikad ne smijemo pristati. Mi tražimo, opet kažem, da se kao istorijska činjenica utvrdi i da se pored zavičajnosti kaže: „Državljanstvo kraljevine Hrvatske i Slavonije“.

Budući da mi na ovo pitanje polažemo veliku važnost neka mi se dopusti da o tome nešto poblizje kažem.

Između Hrvatske i Ugarske vladala je osamstogodišnja borba, gdje su nas Mađari neprestano htjeli podarmini kao mađarsku provinciju.

Godine 1868. sklopljena je nagodba između Hrvatske i Ugarske i tamo je naročito kazano, da je zakonodavstvo o državljanstvu zajedničko, dok samo državljanstvo nije zajedničko. I odonda je javno mišljenje u Hrvatskoj držalo, da je državljanstvo u Hrvatskoj hrvatsko, a u Mađarskoj mađarsko, ali da postoji zajednički indigenat. To shvaćanje polazi sa §. 59. hrv. ug. Nagodbe, po kojem su kraljevine Hrvatska i Slavonija politički narod, koji ima posebnu svoju teritoriju, svoje zakonodavstvo i svoju vladu. To se vidi i iz §-a 46. Nagodbe gdje se govori o domaćim sinovima kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a takodjer i iz zak. članka XVI. zakona od 1870. god. o uredjenju općina, koji i danas još vrijedi, i gdje se govori o hrvatsko-slavonskim državljanima. U zak. čl. XVII. zakona od 1870. god. zbori se takodjer o hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim državljanima. U zakonu o odgovornosti bana i odjelnih predstojnika pominju se tako isto hrvatsko-slavonski državljani, koje bira sabor u kraljevinski sud. Od 1875. godine se govoriti o hrvatsko-ugarskim državljanima, i tako je to bivalo redom u zakonima sve do najnovijeg doba. U posljednje vrijeme počelo se govoriti o pripadnicima kraljevina Hrvatske i Slavonije. Nikad se nije našao nijedan sabor i nijedna stranka u Hrvatskoj, koja je htjela priznati to, da je državljanstvo u Hrvatskoj mađarsko. U zakonu od 1879. godine u zak. čl. 50. Mađari su pokušali, da nam to nature, ali prva provedbena naredba to je negirala.

Gospodo, ne samo to, nego ja sam pomenuo, da nikad nije bilo nijednog sabora i ni jedne stranke kod nas, koja bi htjela priznati da je državljanstvo u Hrvatskoj ugarsko. Ja bih se i ovdje mogao pozvati, ne samo na članove našeg kluba, nego i na nazočnu gospodu iz oba

krila hrvatsko-srpske koalicije, koji su stotinu puta i pred narodom, i u novinama, i u saboru sa ponosom isticali baš to, da su državljani kraljevine Hrvatske.

Gospodo, ja mislim, to što mi tražimo, nema nipošto nikakvog drugog značenja, nego to, da mi hoćemo, da se naša historija ne profanira, pa da mi sad nešto priznamo, što nikad ni jedan naš sabor, ni jedna naša stranka nije htjela priznati, a što se, na žalost, u vladinom obrazloženju jasno i glasno kaže.

Vrhovno načelo, sadržano u čl. II. po kome državljanstvo zavisi od pripadnosti izvjesnoj teritorijalnoj zajednici, vrlo je srećno modificirano članovima 3., 4., 5., 6. i 7: u kojima je sadržan princip kako odbor veli, narodnog samoodredjenja, što je u današnje vrijeme priznat od sviju država i sviju naroda. Taj princip narodnog samoodredjenja zapravo je ovdje princip narodnosti. To je ona ideja, koja je počevši od francuske revolucije, osvojila svijet, i kojoj su bili, kako znamo, najveći teorijski, a i praktični pobornici Tallijani, talijanski učenjaci: Mancini i njegova škola. Po tom shvaćanju, nije pravo narodnosti ništa drugo, nego pravo pojedinca na ličnu slobodu i integritet, preneseno sa pojedinca na narod; pa kao što pojedinac ima pravo na ličnu slobodu i integritet, tako i svaki narod ima pravo na slobodu i ujedinjenje. Osnovi međunarodnog prava treba da budu narodnosti, a ne države. Kad bi se svijet sastojao samo od nacionalnih država, onda bi to bila najbolja garancija za trajni svjetski poredak, za trajni mir, tako, da bi se na taj način najlakše uklonili sporovi između naroda. Kamo sreće, kad bi se najveći učitelji i propagatori toga principa narodnosti držali njega još i danas!

U odborskom predlogu sasvim je dobro istaknuto to načelo narodnog samoodredjenja ili načelo narodnosti, samo što je ono formulirano kao pravo opcije, i to opcije između državljanstva nove države i državljanstva države svoje narodnosti. To je, gospodo, nešto sasvim drugo, nego što je dosadnja opcija po međunarodnom pravu. Ove konsekvence što je odbor izveo iz principa narodnog samoodredjenja, još nije sprovelo međunarodno pravo. Ja bih se radovao, kad bi nam uspjelo postići u međunarodnim konvencijama ovakove garancije, kakove su sadržane u članovima 3.—7. Ali ako ne uspijemo u tome, onda član 3. neće biti provediv, koji govori o onim našim suplemenicima, koji se iz svoje općne, što nije nama pripala, po pravu opcije dosele u oblast našeg Kraljevstva.

Pravo opcije, kako je do sada bilo poznato, ono ne pripada u opšte međunarodno pravo nego je ono samo primenjeno bilo u nekim međunarodnim ugovorima počev od prvog i drugog pariskog kongresa 1814. i 1815. godine, razradjeno je bilo u frankfurtskom miru od 1871. godine, pa znači to, da državljanin ustupljene teritorije ima po naročitoj uglavi zainteresovanih država pravo izjaviti u odredjenom roku, da želi zadržati svoje staro državljanstvo. No ako zadrži svoje staro državljanstvo, onda treba da se iseli, ako li u izvjesnom roku ništa ne izjavi, onda ipso jure postaje podanik nove države. Ovdje je, gospodo, nešto drugo. Tu se ne radi o zadržavanju starog državljanstva, već se radi o tome, da izvjesni pojedinci mogu izjaviti, hoće li novo državljanstvo ili opet državljanstvo države svoje narodnosti.

To načelo narodnog samoodredjenja vrlo je lijepo formulirano u objavi Narodnog Veća od 19. oktobra 1918. godine i u istorijskom zaključku hrvatskoga sabora 29. oktobra prošle godine, gdje se za Dalmaciju, Hrvatsku, Slavoniju s Rijekom veli, da na temelju narodnog jedinstva pristupaju u zajedničku narodnu suverenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba na cijelom etnografskom području toga naroda bez obzira na ma koje teritorijalne i državne granice u kojima narod Slovenaca, Hrvata i Srba danas živi. Time je kod nas proklamovan princip nacionalne države, u kojoj jedinstveni narod Srba, Hrvata i Slovenaca sačinjava državotvorni narod, onaj narod, koji ima da dađe pravac i duh čitavom državnom životu, i radi koga država ekstira. Ta ideja naše nacionalne države našla je izraza u 3., 4., 5. i 6. članu odborskog predloga. Iz toga principa nacionalne države potpuno slijedi ona, tako reći, irendenstistička ustanova člana 3. o onim Srbima, Hrvatima i Slovencima, koji imaju zavičajno pravo u onoj bivšoj austro-ugarskoj općini, koja nije pripala Kraljevstvu, a žive stalno u Kraljevstvu. Istom misli prožeta je ustanova člana 12. kojom se oslobadjavaju od svih formalnosti za primanje u državljanstvo Srbi, Hrvati i Slovenci iz neoslobodjenih krajeva. Ja mislim, da bi se mi svi mogli zamisliti i vlada i narodni poslanici, kako bi se mogla uspostaviti još uža sveza u pogledu državljanstva između nas i onih naših saplemenika, koje će ljute sudbine od nas odvojiti.

Ali s druge strane, taj princip naše nacionalne države donosi izvjesna ograničenja teritorijalnom principu za sva ona lica, koja ne pripadaju jedinstvenom narodu Srba, Hrvata i Slovenaca, i zato kako god je moj predgovornik isticao pro-

tivno stanovište, ja ipak mislim, da mi moramo ostati na stanovištu naše nacionalne države. Može se govoriti doduše o ublaženju izvjesne oštine, ali protiv principa nacionalne države mislim da nije našao dovoljnih razloga. Zato je sasvim u skladu s idejom nacionalne države ustanova člana 5., po kojoj će državljanin bivše Austro-Ugarske monarhije, koji su zadobili zavičajnost prije 1. januara 1871. god. imati pravo u roku od godine dana poslije zaključenja mira izjasniti se za državljanstvo države svoje narodnosti i iseliti se. Ali je samo nezgodna ta stilizacija, tu se kaže: Državljanin bivše austro-ugarske monarhije.

Gospodo, to je prvo samo po sebi neistinito. Državljanin austro-ugarske monarhije nije nikad bilo. Mi znamo, da austro-ugarska monarhija nije bila jedinstvena država, nego da je bila realna unija ili kako su drugi mislili federacija ili čak konfederacija. Dakle, državljani austro-ugarske monarhije nije nikada bilo. Zašto mi da iskrivljujemo monarhiju i preko groba njezinu državno-pravnu strukturu! Osim toga ta stilizacija za nas je za to vrlo nepogodna, što se njome kanda ignorira onaj istorijski idogadjaj, koji mi zovemo prevratom, pa kojim smo se sasvim odvojili od austro-ugarske monarhije i proglasili sa sasvim slobodnim tako, da od 29. oktobra, od akta hrvatskog sabora, državljani austro-ugarske monarhije sad više u nas nema.

Zato, gospodo, držim da bi se i to imalo sasvim drugče stilizirati. Dobro znam, da nema tu nikakve tendencije, ali tek je stilizacija nezgodna. Tu se ignorira sve ono što se međutim dogodilo, pa kao da se nastavlja na ono stanje, kakovo je bilo prije prevrata u bivšoj austro-ugarskoj monarhiji. Ja, kao što rekoh, daleko sam od toga da kome podvaljujem takve intencije, nego samo molim, da se u tom smislu stilizacija ispravi, pa eventualno i sam ću oko toga uzeti inicijativu.

Za početak toga roka od koga se računa zavičajnost, uzet je dan 1. januara 1871. god., i to, veli se, zato, što se od onda započinje razvojačenje Vojne Krajine i od onda datira mnogo naseljavanje tuđinskog elementa u te krajeve.

Gospodo, prilično poznajem našu povijest i državno pravo, ali zašto je baš taj dan uzet, moram kazati da sam se začudio.

Zapravo bi bilo logično i odgovaralo bi istoriji, kad bi se kazalo od 1. januara 1869. god. Evo zašto: Godine 1867. austro-ugarskom Nagodbom 8i godine 1868. ugarsko-hrvatskom Nagodbom ostvaren je dualizam. Dualizam je osigurao hegemoniju Njemaca i Magjara i dualizam je jedan od

glavnih uzročnika germanizacije odnosno magjarizacije u našim krajevima. Dakle, valjalo bi za početak roka odabrati dan 1. januara 1869. godine, što bi baš odgovaralo roku od 50 godina.

Dok se ljudima tuđih narodnosti, koji su u nas stekli zavičajnost prije 1. januara 1871. daje pravo opcije za državu svoje narodnosti tako da oni budu naši državljani, ako se ne izjanse u roku od 2 godine za državljanstvo države svoje narodnosti, sasvim je pravo, da se onim tuđincima, koji su zadobili zavičajnost posle 1. januara 1871. god. ostavi takodjer pravo opcije, samo što treba da se ono veže uz druge modalitete: oni moraju naročito izjaviti, da primaju naše državljanstvo, pa ta izjava treba da bude prihvaćena od naše državne vlasti.

I pravo je da se za njih odrede drugačiji modaliteti. Ali tu već u prvi mah udara svakom u oči: Što je sa onim pripadnicima bivše Austro-Ugarske monarhije tuđih narodnosti, koji se u tom roku od 2 godine nikako ne izjave? Za njih se ne ustanovljuje, koje konzekvence donosi njihova šutnja: da li je to jednako izjavi pozitivnoj ili izjavi negativnoj? To je zato važno, što se ne može prešumpcija sama po sebi iz teksta izvesti. Zatim se član 6. ovoga odborovog predloga, po kome ti ljudi tuđih narodnosti imaju izjaviti da li primaju naše državljanstvo, ne da dovesti u sklad sa članom drugim, po kome se uopće bez svakog ograničenja stiče državljanstvo ipso jure na osnovu teritorijalnog principa, a iz člana četvrtog vidi se, da Sloveni koji nisu Srbi, Hrvati ili Slovenci stiču po istom principu državljanstvo ipso jure. Dakle sa jedne strane princip stećenja ipso jure u članu 2. i 4., a s druge strane princip izjave u čl. 6. Možda bi se mogla ispraviti ta kontradikcija tako da se u članu drugom doda dopuna, da se vidi kako on vredni samo u načelu, i uz modifikaciju iz čl. 3., 4., 5. i 6.

Od načela naše narodne države, koju sačinjavaju Srbi, Hrvati i Slovenci, učinjen je vrlo srećan izuzetak u čl. 4. za one Slovence koji nisu Srbi, Hrvati i Slovenci, te oni po sebi postaju naši državljani, no pod rezolutivnim uslovom, ako u roku od godine danan ne optiraju za državljanstvo svoje narodnosti.

Taj je izuzetak možemo reći, izraz slovenske uzajamnosti pa ga zato treba toplo pozdraviti.

Samo je nešto. U čl. 6. govori se o onim „državljanima“ bivše Austro-Ugarske monarhije tuđih narodnosti, koji su zadobili pripadnost ili zavičajnost poslije 1. januara 1871. god. Pitanje je ovde šta znači zadobiti zavičajnost? Zavičajnost se mogla dobiti u Hrvatskoj i Slavoniji bilo

načinom izvedenim ili načinom originalnim. Velika je u tome razlika. Ako je zavičajnost stečena izvedenim načinom, onda se djetetu mora uračunati i zavičajnost njegovog oca, dječjeg roditelja. Držim, da se ovde misli samo na zavičajnost stečenu originalnim, primarnim načinom. To je važno. Zato je potrebna tačnija stilizacija i čl. 5. i čl. 6.

Drugi deo osnove sadrži odredbe o sekundarnom načinu sticanja i gubljenja državljanstva, t. j. o tome kako će neko da ulazi u naše državljanstvo iz inostranog državljanstva ili kako će naši domaći državljani izlaziti iz našeg državljanstva. Ta su nam načela već i od pre poznata i ne sadrže mnoge interesne stvari. Glavni način je u osnovi sticanja državljanstva jure sanguinis, dok način jure soli na osnovu rođenja u oblasti države, dolazi samo kao supsidijaran način, i to samo kod nahoda i sličnih. Ja mislim da je to sasvim ispravno učinjeno, jer ako se kombinuju oba načina, dolazi se često do kolizije sa stranim zakonima, a još češće do dvostrukog državljanstva.

Neka pitanja zacijelo će se u praksi pojaviti kao što su se i meni već pojavila, pa kad imamo prilike da ih iznesemo, to bi dobro bilo ovde izneti i prečistiti. A to je ovo pitanje, koje znam iz prakse, a znam da je bilo različitih shvatanja: može li žena razvedena dakle u slučaju divorcija — a može li i žena rastavljena od stola i postelje dakle u slučaju separacije a t h o r o e t m e n s a, sama za se nezavisno od muža steći naše državljanstvo ili opet izgubiti naše državljanstvo i steći tuđe državljanstvo.

Gospodo, u javnosti su se protiv ovoga zakona dizali najčešće prigovori zato, što je vlada bila zaboravila da podrži onu vezu koja postoji u širokim krajevima naše države između državljanstva i zavičajnosti. Sad nam je baš u zadnji čas dostavljen ovaj član 20. kojim se ta pogreška ispravlja. I dobro je, da je to učinjeno, jer inače bi bili ti državljani upravo u zraku. Samo se pita dali je zavičajno pravo ovih državljana zgodno uređeno. Velik se, da ti novi državljani dobivaju zavičajno pravo u onoj općini, gdje su se stalno naselili. Prema tome bi novi državljani imali veća prava nego domaći državljani, jer su općine prinudjene da naprosto prime te strane državljane, dok takova prinuda ne postoji u prilog domaćih državljana. To bi bio veliki teret za neke općine da se stranci naturaju opštinama, jer se zna da će se oni obično naseljavati u većim gradovima i onda bi ti gradovi došli u takav položaj,

da moraju apsorbovati sve ovakve strane državljane.

U članu 7. veli se, da izjavu po čl. 3., 4., 5. i 6. treba dati državnoj upravnoj vlasti prvog stepena.

Gospodo, ovo bar za Hrvatsku i Slavoniju sigurno nije ispravno; jer pored upravnih vlasti prvoga stepena ima gradskih poglavarstava kao upravnih vlasti prvog stepena u prenesenom djelokrugu; to isto vrijedi i u bivšoj Cislajtaciji za gradove s vlastitim statutom.

Po čl. 19. ove osnove ministar unutrašnjih djela rješava po molbama za primanje u državljanstvo i za otpuštanje iz državljanstva. Isto tako po članu 20. on konačno rješava i o zavičajnom pravu inostranih državljana primljenih u naše državljanstvo. Ali ja mislim, da se ta ustanova kosi sa onim uglavama, što ih je Narodno Vijeće bilo uglavilo. Gospodo, u onoj adresi što je delegacija Narodnog Vijeća podnela Njegovom Kraljevskom Visočanstvu Prestolonasledniku naročito se kaže: „Iz istog razloga ostali bi na snazi pod kontrolom državne vlade dosadnji autonomni organi, koji će za svoje uredovanje biti i odgovorni autonomnim Predstavništvima“. A znamo, da i delegacija Narodnoga Vijeća u Beogradu u svome zaključku u decembru mesecu 1918. godine određuje: „U pitanju autonomne kompetencije izdaje resorni ministar samo opće upute i vrši generalnu kontrolu, a eksekutivu u svakom slučaju vrši autonomna vlast kao zadnja upravna instanca“. Te su odredbe jasne i nedvoumne.

Mislim, da bi se imalo održati ono stanje, kako je bilo u onome času, a s time se kosi vladina osnova. Po citiranim naredjenjima ministar ima vršiti samo generalnu kontrolu, a dotične pokrajinske vlasti ostaju kao zadnja instancija. Zato mislim, da bi to trebalo stilizovati tako, da se ti poslovi prepuste Banu i poglavarima pakrajinskih vlada, s tim više, što znamo da ban i do današnjega dana prima u državljanstvo i otpušta iz državljanstva po dosadašnjem zakonu.

Po članu 21. odborskog prijedloga vlasti ima sastaviti spiskove i to napose za državljane, a napose za nedržavljanke. Ta mi se ustanova ne čini dosta jasna. Ja mislim da će biti dobro, ako se ta stvar malo razbistri. U vladinom obrazloženju kaže se „biće zadatak izvršnih vlasti da se kod sastavljanja spiskova uzima u obzir takodjer i stanovništvo, koje ima pravo opcije i shodno tome vodi ga u evidenciji“. Stil je dosta šepav, ali mi se ipak čini, da bi ono stanovništvo, koje ima pravo opcije, imalo doći u spisak nedržavljanke. No ako ovo stanovništvo sa pravom opcije ima doći medju nedržavljanke, onda može nastati

neprilika odatle, što oni Sloveni, koji nisu Srbi, Hrvati i Slovenci, postaju ab initio naši državljani, ali ipak imaju još pravo opcije nakon godine dana; kuda će oni biti uvršćeni. To je jedan slučaj. Može se još kuriozniji slučaj desiti, da nekoga uvrste u spisak za nedržavljanke, jer da je Nijemac doseljen poslije 1871. godine, a onda dokaže da je Čeh: on se ne može uvrstiti medju Jugoslovene, koji su naši trajni državljani ab initio, a kao Čeh je postao naš državljanin pod uslovom, da ne izvrši opciju po članu 4. za češko-slovačko državljanstvo.

Neću da tu iznosim nikakav predlog, nego samo napominjem, ne bi li se u prvi mah morali sastaviti odvojeni spiskovi za svaku pojedinu kategoriju (čl. 2., 3., 4., 5. i 6.), dok bi nakon provedene opcije ostala samo dva spiska, jedan za državljane, a drugi za nedržavljanke.

Ovoj se ustanovi člana 19. u javnosti mnogo prigovaralo, pa se kazalo, da je to zapravo praktički neprovediv posao, jer će biti milijon reklamacija protiv rješenja nižih vlasti, milijon intervencija kod ministarstva itd. Kad bi bilo samo do gomile posla, tome bi se decentralizacijom nekako moglo doskočiti, ali nas podilazi velika bojazan da će zavladati potpuna samovolja vlasti, pa da će se u tim poslovima ugniježiti užasna korupcija i da će se vršiti intervencija za novac.

Ne će li na taj način stradati valjani ljudi, koji su se našem narodu prilagodili, a spasti baš oni bahati štitelji mađarske korupcije i mađarskog i njemačkog jezika?

Ove su stvari ostavljene diskusiji vlasti, a u zakonu nema ni jednog objektivnog kriterija, po kojem bi vlasti imale pravno presuditi, da li se neko ima smatrati Jugoslovenom ili Slovenom, koji nije Srbin, Hrvat ili Slovenac, ili opet čovjekom tudjinske narodnosti.

Čak se u obrazloženju kaže: „Ko se može u konkretnom slučaju smatrati da nije Jugosloven u tome smislu ne da se zakonom tačnije odrediti i mora se delimice ostaviti uredbama o izvršenju, uvjčaju i taktičnosti izvršnih upravnih vlasti“. Zato bi bilo vrlo zanimljivo čuti, koje imaju biti te tačnije odredbe, što će biti unesene u uredbu o izvršenju, baš zbog toga, što su inače otvorena vrata svakoj samovolji. Zato bi bilo dobro, da se u zakonu unese barem po gdjekoji kriterij, da se one najkrupnije povrede pravednosti unapred uklone.

Gospodo, prava je bojazan u tome pogledu zavladao, pa kraj tolikih hiljada slučajeva mnogi se ljudi boje, da se ovdje ne će postupati po objektivnim načelima, već pristrano.

Tako isto pita se, hoće li se tko pobrinuti za one ljude, kojima se ne prihvate izjave naznačene u članu 6., pa im bude dužnost da se isele iz oblasti našega kraljevstva; hoće li tko pobrinuti se za te ljude da imaju mogućnost iseliti se u državu svoje narodnosti. Ako i budemo mogućni ova pitanja o opciji samostalno uređivati i provoditi, ipak će nam se vazda nametati izvjestan obzir prema inostranstvu već zbog pogibli retorzije. Sva je prilika da će naravni razvoj događaja dovesti do izvjesnih međunarodnih uglava o tim pitanjima.

Sve o sve uzevši, glavne misli ove zakonske osnove svakako su dobre, ali legislativna tehnika nije baš savršena. Zato mi pridržavamo sebi pravo da u specijalnoj debati iznesemo ispravke i dopune.

Mi, gospodo, pristajemo uz jedinstveno državljanstvo, da bi zasvjedočili naše pristajanje uz jedinstvenu državu Srba, Hrvata i Slovenaca. Mi se šta više nadamo, da će ovaj zakon imati povoljnoga uticaja i na spoljnu situaciju, jer će ga svako morati shvatiti kao u znak utješne unutrašnje konsolidacije. Zato ćemo rado glasati, da se ovaj zakonski predlog u načelu primi. (Živeo! Burno odobravanje.)

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč g. Ilić.

Ilija Ilić: Posle ovako iscrpnoga govora gospodina predgovornika ja ću biti vrlo kratak. Slažem se sa odborom, da je ovaj zakon posledica toga, što je Austro-Ugarska propala i što je nastao drugi suverenitet, pa se stari zakoni moraju zameniti novim. Zbog toga je potrebno doneti novi zakon za opredjeljenje državljanstva. Naša država sada već postoji i Srbi, Hrvati i Slovenci, koji pripadaju toj državi izjavili su se već u tome smislu i želeli da budu građani slobodne ujedinjene države i, u tome fakti što su oni želeli i borili se za državljanstvo te države, stoji to, da su oni državljani te jedinstvene države naše. Kad to kažem, onda je sasvim razumljivo, da je za 85% naših građana rešeno pitanje o državljanstvu. Samim osnivanjem ove naše nove države oni su postali njeni državljani. U pravnoj svesti hrvatskog naroda je državljanstvo bilo urezano još mnogo pre revolucije, sada se to gotovo osećanje zakonom sankcioniše. Zbog toga, gospodo ja nalazim, da ovaj zakon, i ako odbor navodi, da je on potreban, sa čime se i ja slažem, nije prešan i najprešniji, jer ima drugih prešnijih zakona, koji treba da se reše, a to su zakon o agrarnoj reformi i zakon o naknadi štete, koje narod jedva čeka da ih Predstavništvo reši. Ali i samo podnošenje ovoga zakonskog projekta dobro je

došlo, jer njime ima da se deklarira, da smo mi svi članovi i državljani jedne nove države Srba, Hrvata i Slovenaca. Ovaj je, gospodo, zakon precizno izradjen. On unosi jednu ideju i sprovodi jednu misao o državljanstvu, kako se ono stiče i kako gubi. Zbog te preciznosti on je dobro izradjen, i ja gospodo ne bih imao šta da primetim protiv odredaba, koje su ovde unete. Samo bih imao ipak da dodam nekoliko reči. G. Ministar zasnovao je državljanstvo na načelu narodnosti, na načelu samoopredeljenja naroda, a međutim članovi su naroda slobodne jedinice i, uzevši to tako, može se reći onda, da su članovi nove države Srba, Hrvata i Slovenaca, i oni Slovenci, koji nisu Srbi, Hrvati i Slovenci, ako se u roku od godinu dana izjasne.

Za tudje narodnosti kaže, da treba u roku od godine dana da se izjasne, a ne govori ništa o tom, treba li da se isele ili ne. On je ostao na načelu poštivanja slobode ličnosti, dok je odbor bio manje liberalniji ali više nacionalniji. On je kazao, da državljani nove države može biti onaj pripadnik tudje narodnosti, koji se u roku od dve godine izjasni, da prima naše državljanstvo, inače se mora iseliti. Odbor je stao na uže, na nacionalno gledište. Ja smatram da je to načelo celishodnije, i ako nije pravično, ja ga primam, i ako se ono ne može do kraja izvesti onako, kako je odbor stilizovao. Posle raznih promena izvedenih u privatnom kao i u javnom i međunarodnom pravu, to je nemoguće do kraja izvesti. Dok je ranije ličnost bila vezana za zemljište, danas je slobodno kretati se iz jedne države u drugu. Sve države žele da svima onima, koji hoće da udju u tudje državljanstvo, osiguraju lakši prelaz i ja držim, da će u budućnosti biti većih promena između jedne i druge narodnosti, pa je usled toga vrlo teško realizovati ovo, što je odbor — istina celishodno i dobro učinio, što je stao na stanovište, da je naša država stvorena na načelu narodnosti, ali u praksi se to ne će moći izvesti. Konferencija mira nije svršila svoj posao i koliko se čuje, ona je usvojila načelo slobodnog narodnog opredeljenja, t. j. da pojedine ličnosti mogu slobodno menjati državljanstvo prema životnim uslovima i nahodjenju.

Iz svega toga izvodim, da ove odredbe nisu izvodljive, a zakon treba da bude stvaran. Usled toga sam izneo ovu napomenu, da se to uzme u obzir. Gospodo, ja pojmim ovu odredbu; mi smo bili na raskršnici između zapada i istoka, pod vladom dve autokratske imperije; mi smo bili iseljavani, a na naša mesta naseljavani tudjinci. Odbor je konstatovao, da su naročito od godine 1871. nastupile kolonizacije u Hrvatskoj, Bačkoj,

Banatu itd. u cilju germanizacije i mađarizacije našega elementa. Da se ove nepravde u nekoliko ublaže, odbor je stao na načelo narodnosti u opredjeljenju našeg državljanstva, ali je to neizvodljivo, i zato sam izneo ovu moju napomenu, da se o tom diskutuje.

Inače sve su odredbe dobre i što se tiče stupanja i izloška iz državljanstva. Jedna odredba je za nas nova, a to je, da se zavodi registar za sve državljane. Kod nas nije bilo tih registara, a da ih je i bilo, nije to moguće provesti onako, kako zahteva ministar unutrašnjih dela, a najmanje u roku od dva meseca. To je nemoguće sastaviti pored mnogobrojnih drugih spiskova po našim opštinama. Stoga ću ja u specijalnoj debati tražiti, da se to izmeni i predložiti jednu drugu stilizaciju.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima gospodin Voja Marinković.

Dr. Voja Marinković: Gospodo, ja ću da se osvrnem samo na jednu stvar. Izgleda da se izvesnim odredbama u ovom zakonu prebacuje ne-liberalnost. Medjutim, ovome se zakonu može prebaciti sve drugo pre, no neliberalnost. On je mnogo više liberalan, no što smo mi morali biti liberalni prema teorijama, koje još uvek zvanično važe u međunarodnom pravu.

Govori se često onovom međunarodnom pravu, i vrlo mnogi smatraju da su izvesna nova načela pravednosti proklamovana tokom ovoga rata — a specijalno načelo slobodnog samoopredelenja naroda — definitivno priznata u međunarodnim odnosima.

Na žalost stvar ne stoji baš sasvim tako. Nikakav međunarodni ugovor ni do danas nije konsakrirao novo načelo narodnosti, načelo slobodnog samoopredelenja naroda. Mi imamo istina izjave pojedinih uglednih državnika i predstavnika velikih sila, ali vi znate, da od tih izjava do ugovora, baš po mišljenju tih istih. Velikih Sila postoji čitav jedan ambis, ambis, u koji se survavaju čitavi naši krajevi. Mi moramo, dakle, konstatirati kao fakt, da ovaj princip međunarodnog prava još nije potpuno i obavezno priznat.

Ali mi — i naša nacionalna država — koji smo taj princip vazda priznavali, smatrali smo, da smo dužni taj princip slobodnog samoopredelenja naroda uzeti u ovaj zakon, i izvući iz njega sve posledice, bez obzira na to, da li smo mi obavezni, ili ne.

I mi smo tako i postupali u oba slučaja, koje smo imali da regulišemo: i u pitanju naših sunarodnika, što ostaše van granica Kraljevstva; i u pitanju tudjinaca što ih zatekosmo u tim granicama.

U prvom slučaju, kad su u pitanju Srbi, Hrvati i Slovenci van naših granica, mi smo sveli sve formalnosti za primanje u podanstvo na prostu registraciju, jer mi u stvari već smatramo kao naše državljane sve Srbe, Hrvate i Slovence, pa ma gde oni bili. U drugom slučaju, kad su u pitanju tudjinci, mi smo primenili to isto načelo. Po principima međunarodnoga prava, koje i danas važi, mi smo imali pravo sve te tudjince proglasiti prosto našim državljanima. Mi to nismo hteli učiniti, mi smo hteli da vodimo računa i o njihovim pravima i osećajima.

U bivšoj Austro-Ugarskoj monarhiji, mi svi, Srbi, Hrvati i Slovenci, morali smo biti veleizdajnici. Morali smo to biti, jer nas je na to terala sama država, koja se pravila da ne zna naše prave osećaje, i bazirajući se na kojekakvim starijim međunarodnim ugovorima i raznim pravnim fikcijama gazila naša najsvetija prava. Zasnivajući ovo naše Kraljevstvo mi ne ćemo da dobijemo takve sugradjane, koji će biti prinudjeni da budu veleizdajnici. Mi znamo, da su tudjinci došli u ove naše krajeve, ne da dodju u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, no da ovde budu tudjinski garnizom, koji će nas iz ovih zemalja oterati. Mi im kažemo: Vidite, vi ste se u vašoj oceni prevarili, da ste znali što sad znate, verovatno da se ovamo ne bi ni doseljavali. Ali mi vam ipak i sad otvaramo vrata; ako hoćete, možete ići. (Gosp. Kristan: Oni su i sami bili samo orudje tudjih planova i objekat eksploatacije.)

Onaj koji je bio prost objekat, on se ne će koristiti time, što smo mu mi otvorili vrata i ostaće ovde, a onaj, koji nije bio objekat, koji se ne oseća neprijateljem, i koji ne će da sedi, on će se iseliti. Moje je mišljenje gospodo, da mi i prema njima moramo biti lojalni. Kad bi mi njih oglasili za svoje državljane bez prava opcije, onda oni ne bi mogli biti državljani druge države, dok ne odgovore svojim vojnim dužnostima kod nas i dok ne ispune druge obaveze i dužnosti.

Na taj način to bi bilo veštačko zadržavanje u državljanstvu, a mi to ne ćemo. Mi smo hteli da to ne može da bude. No mi ne možemo biti lojalni na našu štetu i da donosimo zakon, koji će biti opasan za naš narod. Ostavljajući ovim tudjincima pravo opcije, ostavljajući im vremena, da se izjasne, mi ih moramo podeliti na dve kategorije. Za one, koji zaista i sad predstavljaju garnizon, koji su nesumljivo došli kao neprijatelji u naš narod i takvi ostali za takve mi smo morali zadržati sebi pravo da im kažemo ako treba: „Vas nećemo“. Takvih ne mora biti mnogo, ali to je naše pravo suvereniteta da ocenimo, koji su takvi.

Jedan gospodin poslanik, čiji sam ja govor pažljivo saslušao, pomenuo je, da se zakon nije pobrinuo i o tome, kako će se iseliti oni, koji se u državljanstvo ne prime, a po ovom zakonu se moraju iseliti. Ja hoću ovom prilikom da naglasim, da je to došlo baš otuda, što smo mi ovo davanje opcije uz sva potrebna ograničenja smatrali kao liberalnu meru, i po tom smatramo, da će vlada, čim se prilike srede, i mir zaključi, obratiti se ostalim susednim nacionalnim državama i pozvati ih da ta pitanja ugovorima regulišu međusobno. Mi nismo hteli predviđati šta će biti s tudjincima, koji se budu morali seliti, dok ne znamo, kako će se Austrija i Madžarska ponašati prema onim hiljadama Hrvata i Slovenaca što ostaju van naših granica od Mure do Dunava; i kako će se ponašati Madžarska prema Srbima, koji se nalaze naseljeni na levoj i desnoj obali Dunava u Madžarskoj, i kad ne znamo kako će se i druge države u tom pitanju ponašati.

Mi moramo imati nešto u rukama, mi nemožemo dati onima nešto, koji ne pripadaju našoj narodnosti, kad ne znamo, kako će se prema našim sunarodnicima ponašati one države, kojih se ovo tiče. Prema tome, gospodo, po mome mišljenju tu važi veliko načelo reciprociteta, i kako se pokažu te države prema našim sunarodnicima, tako će se pokazati naša država prema njihovim. Ja sam siguran prema liberalizmu našega naroda i ovoga Narodnog Predstavništva, kao i onoga što će da dodje, da će uvek naići na predusretljivost naše države, da se to i ugovorom reguliše, i smatram da nije potrebno, da mi to donosimo bez reciprociteta i bez rekompencije.

Ovakav kakav je, ovo je najliberalniji zakon, koji dosad postoji u ovom pogledu, i mi se nemamo stideti ni pred Amerikom i ni pred kojom drugom zemljom, kad ovaj zakon usvajamo.

Ja stoga molim Narodno Predstavništvo, ne da glasa za ovaj predlog, to sam siguran da bi Narodno Predstavništvo i bez toga učinilo, no da glasa za njega u punom uverenju, da time prima jedan u istinu liberalan zakon, koji u tom pogledu obeležava svojim liberalizmom početak jedne nove epohe.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Reč ima gospodin ministar Kramer.

Minister za ustavotvorno skupšćino in izjednačenje zakonov **dr. Albert Kramer:** Gospodje! O zakonu, ki je predložen danes Narodnemu Predstavništvu, da ga odobri, lahko rečeno, da spada na sicer v formalnem obziru, pač pa po svojem bistvu med temeljne zakone naše države. On je konstitutiven zakon, ki omogoča naši državi, da se potem, ko bodo do-

ločene definitivne meje, tudi definitivno odredi, kdo je subjekt te države, kdo je nositelj njene suverenosti, kdo je narod, čigar kraljestvo se je osnovalo. Zakon o državljanstvu rešuje vprašanje, kdo je državljan našega kraljestva, in spada med one zakone, ki so „prešni“, „najprešnji“, in gospod poslanec Ilija Ilić torej nima prav, ako pravi, da to ni zakon, ki bi bil „prešan“.

Vprašanje, kdo je državljan našega kraljestva, je za našo državo posebno komplicirano vprašanje. Komplicirano zaradi tega, ker se je naše novo kraljestvo sestavilo iz raznih državno-pravnih področij, ki jim manjka skupnega kriterija, po katerem bi lahko določili, kdo je državljan in kdo ne.

Problem je težaven tudi zaradi tega, ker vemo, da je bil velik del naše nove države skozi stoletja cilj in torišče onega velikega stremljenja nemškega naroda, ki ga poznamo vsi kot „Drang nach Osten“, vsled česar so morale naše dežele pretrpeti čisto druge izmene v populaciji, nego države, ki niso bile neposredno izpostavljene germanski najezdi.

Ko smo reševali vprašanje, kdo je državljan našega kraljestva — prosim, to reševanje v § 2. je jasno deklarativnega značaja, kajti § 2. pravi: „Državljanstvo kraljestva pripada onima itd.“, t. j.: oni s o državljanji smo morali poleg kriterija, ki nam je bil že dan v dosedanji kraljevini Srbiji in Črni gori, ki sta imeli jasno očrtan pojem državljanstva, iskati še drug kriterij in to je bil kriterij zavičajnosti, domovinske pravice.

Sedaj se je dogodilo, gospodje — in to bi želel odgovoriti gospodu profesorju Poliću — da v tekstu člena 2. nismo posebej navedli kraljevine Hrvatske. Toda mi nismo hoteli v zakonu konstatirati državno-pravnih činjenic, ampak smo samo iskali podlago za definicijo našega novega državljanstva. Izpustili smo pojem državljanstva Hrvatske, ker po pozitivnem zakonu ni bilo posebnega hrvatskega državljanstva. (Klici: „Tako je!“ in ugovori.) Gospodje, to je dejstvo, katerega ne moremo zanikati. Pozitivni zakon je v Hrvatski uravnal državljanstvo kot skupno ogrsko-hrvatsko zadevo. Hrvatski državljan, t. j. bil ogrski državljan in narobe. Priznam gospodu profesorju Poliću, da se je pri tej priliki dogodila mala pogreška v obrazloženju, in nimam nikakega razloga, da bi ne izjavil, da se je ta pogreška zgodila brez vsakega namena, žaliti kogarkoli občutljivost.

Gospod profesor Polić se tega tudi zaveda in zato je v principu popolnoma odobril načela projekta, ki je danes o pretresu. On je sicer skoro pri vsakem paragrafu navedel gotove pomisleke,

stilistične in formalne, pa tudi pomisleke takega značaja, ki se bodo dali oceniti šele potem, ko bo zakon stopil v veljavo. Jaz sem gospodu profesorju zelo hvaležen za njegove pripombe; morda se bo tekom specialne debate našla prilika, da se bomo mogli pri pojedinih paragrafih v marsičem sporazumeti.

Ako gospod profesor Polić od mene zahteva, da podam kriterij, kdo je Jugoslovian, bi mu vprašanje lahko vrnil in od njega zahteval ta kriterij. Nemogoče je danes gospodje, opredeliti z definicijo pojem narodnosti, pojem, kdo pripada enemu ali drugemu narodu. To bo mogla do gotove mere izvesti samo naredba, ki bo vsebovala inštrukcije za občine, ko se bodo delali seznamki prebivalstva. Tam se bo moglo n. pr. za bivše avstrijske dele reči: „Vsi oni, ki so se vpisali pri ljudskem štetju kot Slovenci, Hrvatje in Srbi, so Jugosloviani“. (Poslanec dr. Matko Laginja: „To ni dovolj!“) Gospod dr. Laginja mi pravi: „To ni dovolj!“ Jaz dobro vem, da ni dovolj, ker je bil v bivši Avstriji pri ljudskem štetju v veljavi princip takozvane „Umgangssprache“ in ne princip materinega jezika.

Gospod poslanec Kristan je mene nekoliko krivično obdolžil, da je moja predloga ostrejša in da mi je moral odbor moj projekt ublažiti; tožil je dalje, da tudi ta ublažitev odborova še ni zadostna.

Gospod poslanec Kristan se menda moti. Če že govorimo o poostritvi, bi morali aplicirati ta očitke na odbor. Ali jaz sem odborovo izpremenbo v polnem obsegu sprejel, ker je ta izpremenba napravljena popolnoma v pravem duhu, v tistem duhu, ki ga je izvrstno označil gospod poslanec dr. Voja Marinković. Njegovim izvajanjem nimam ničesar dodati.

Samo eno, gospodje, bi povdaril, in to je: mi smo dali tujcem, ki so prihajali v naše kraje kot avantgarda germanskega ekspanzivizma, v tem zakonu najšire pravice: pravo opcije in svobodo, da se izselijo; morali smo pa tudi sebi pridržiti nekaj svobode, svobodo samoobrane. Tam, kjer zahteva državni in narodni interes, da ne pustimo na naši zemlji elementov, ki so sovražniki našega nacionalnega razvoja, sevražni naši konsolidaciji, tam imeti pravo, da se teh elementov znebimo! Jaz mislim, da bo sedanja in vsaka bodoča vlada naše države prakticala to pravo na najliberalnejši način, ker ni v interesu naše države, da napravimo s prekruto roko vtis šovinistične države.

Posebno pozornost visokega Narodnega predstavništva obračam na paragrafe, ki govorijo o Jugoslovanih: Slovencih, Hrvatih i Srbih, ki danes še niso združeni v našem kraljevstvu.

Gospod profesor Polić me je opozoril na to, da paragraf 3 sicer govori o Srbih, Hrvatih in Slovencih, ki bodo imeli svoje domovinsko pravo v občinah, ki pripadejo tujcu, da pa ne odgovarja na vprašanje, kaj je n. pr. sedaj s Slovencem iz Gorice, s Hrvatem iz Istre, s Srbom iz Dalmacije, ki se nahaja v dejansko okupiranoem ozemlju. Profesor Polić ne ve, ali ga smatramo že za italijanskega podanika ali za svojega državljanu. Mislim, gospodje, da je odgovor jaseu. Zaenkrat nam mirovna konferenca še ni odredila mej in naše nacionalne pretenzije segajo tako daleč kakor naš nacionalni teritorij. (Ploskanje.) Mi sicer ne moremo naših ljudi, ki so pod tujo okupacijo, izrecno, v posebnem paragrafu, deklarirati za naše državljanu, če bo morebiti mirovna konferenca priznala njihove kraje Italiji. S tem bi po nepotrebnem izzvali konflikt, v katerem bi bili že radi tega v neugodnejšem položaju, ker država pač ne more prebivalstva teritorija druge države proglasiti za svoje lastne podanike kar bi se v našem slučaju vsaj za en del rečenega naroda res zgodilo. Člen 3. pa tudi ne pravi nasprotno, temveč daje našim rojakom za slučaj, da pridejo definitivno pod oblast tuje države, popolno pravico in možnost, da dobije, v kolikor se naseljeni v naši državi, brez vsake težkoče naše državljanstvo.

Gospodje! Potrebno bo morebiti, da ta zakon o državljanstvu izpopolnimo z ozirom na neodrešene brate z onim zakonom, ki je bil poprej veljaven v Srbiji, namreč z zakonom o azilskem pravu, ki je dajal državi možnost, da je ščitila na primeren način brate, ki so bili državljanu tuje, neprijateljske države, ako jih ni mogla sprejeti za svoje državljanu.

Gospod profesor Polić je oporekal nadalje paragrafu 20., v katerem se določa, da ima minister nutranjih zadev zadnje odločitev glede državljanstva. Skliceval se je na adrese Narodnega Veća in reklamiral to pravo za posamezne pokrajinske vlade.

Gospodje! Jaz mislim, da ta zahteva gospoda profesorja Polića ni utemeljeni. Državljanstvo je edinstveno i n mi moramo z enotno instanco zagurati, da se bo glede sprejemanja v državljanstvo in glede ureditve cele te materije postopalo po enotne principu. Ta paragraf pa ne izključuje, da ne bi minister notranjih zadev, ako bi se posli preveč nagomilili in ako se pokaže potreba, prenesel svojega prava na bana v Zagrebu, deželnega predsednika v Ljubljani itd. (Medklic poslanca Antona Kristana:) Če je enkrat prin-

cip ugotovljen, se lahko prepusti njegova izvršitev pokrajinskim oblastim.)

Gospod poslanec Kristan se je tudi pritoževal, da se ne vem v katerem paragrafu povdarjene vse pravice enega dela države, na drugi del države pa smo pozabili, oziroma smo ga omalovaževale. Jaz — odkritorečno — tega očitka nisem razumel in ne vem, kaj hotel gospod poslanec reči.

Gospodje! H koncu si dovoljujem projekt, ki ga je vlada izdelala in ga je odbor temeljito pretresel, projekt, glede katerega sta se odbor in vlada popolnoma zložila, priporočiti Vaši pažnji in Vašemu odobrenju. (Odobrovanje in ploskanje.)

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, nema više prijavljenih govornika. Prema tome, pretres u načelu je završen.

Sad imamo da pristupimo definitivnoj odluci u načelu.

Ja predlažem Narodnom Predstavništvu, da odložimo to glasanje za iduću sednicu.

Izvestilac dr. Žarko Miladinović: Ja bih hteo da govorim. Moja je dužnos kao izvestioca da nešto kažem.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ja mislim da ste onda trebali da kažete.

Ja dakle molim Narodno Predstavništvo, da zaključimo današnju sednicu, a iduću sednicu zakazujem u ponedjeljak, u 4 sata poslije podne, sa ovim dnevnim redom:

Glasanje u načelu za ovaj zakonski predlog o državljanstvu i pretres ovoga zakona. To je jedina tačka dnevnog reda, druge tačke nema. — (Prima se.)

U isti mah ja molim odbore, da svrše rad sa predlozima koji su pred njima, da bi mogao što novo staviti na dnevni red. To je apel na odbore da bi mogli biti vredniji i više da rade.

Sednica je zaključena u 20 časova.

Video Sekretar dr. Ivan Krnic s. r.